

Тема. Темрява не згасить світло, ніч не переможе день. 6 клас

(за родинною стрічкою Олександра Ітигілова "Казка старого мельника", авторськими оповідками Олега Гавриша "Казки баби Гавришихи", химерними героями довідника-трилогії Дари Корній "Чарівні істоти українського міфу")

Мета: розширити культурний горизонт учнів; прищепити прагнення зберігати й примножувати духовні й матеріальні скарби нації; сприяти нерозривності навчання і виховання, підвищенню культури мовлення школярів, розвитку **soft skills**, або м'яких (соціальних) навичок; формувати в дітей українознавчу й загальнокультурну компетенцію.

Обладнання: скринька зі старовинними речами, конверти п'яти кольорів із завданнями, пакетики зі складниками чар-зілля, презентація, уривки з кінофільму, книжкова виставка творів сучасних українських письменників і науковців.

Форма проведення: квест-казка.

Сюжет квесту – це переплетення подій родинної стрічки-фентезі Олександра Ітигілова "Казка старого мельника", авторських містичних оповідок Олега Гавриша "Казки баби Гавришихи", химерних істот довідника-трилогії Дари Корній "Чарівні істоти українського міфу", а також знайомство із прадавньою одухотвореною народною символікою (дослідження Галини Лозко) та словниками вишуканої української мови Тараса Берези.

Сценарій уроку-квесту

Слово вчителя. Дорогі діти! Запрошую до незабутньої мандрівки. На вас чекає карколомний сюжет, чарівна українська мова, а ще вітчизняний фольклор, містика й фантастика. *Подорож у часі познайомить із духовними й матеріальними скарбами нації, сприятиме підвищенню мовної культури, розвитку соціальних навичок.*

Сьогодні, мабуть, як ніколи, найгостріше хочеться якихось див-перетворень або позитивної, світлої казки, щоби добро обов'язково перемагало зло.

Зустріч із незвичайним гостем – **старим мельником** (уривок із фільму "Казка старого мельника") (біля вогнища), який, бажачучи перевірити знання і кмітливість дітей, пропонує відгадати/пояснити, що за старовинні речі в його **скриньці** та як вони можуть допомогти в боротьбі зі злими почварами, які полюють на добряків, мріючи затягнути їх у свої лихі тенета.

Якщо діти відгадають, старий мельник розповість їм одну оповідку, адже багато чого дивовижного та надзвичайного знає.

Мозковий штурм.

- Що в скриньці? (часник, срібло, священна вода)
- Де можна використати ці предмети? (добираємо якомога більше варіантів. Версії можуть бути найрізноманітніші: від класичних до неймовірно веселих).

Лексична хвилинка. Мірошник - мельник і млинар

У сучасній українській мові ці слова є синонімами. Можливо, мельника тому й назвали мірошником, що мусив він не тільки змолоти зерно, а ще й відміряти кожному міркою. А як розжисвся мельник, розбагатів, став власником млина, млинарем, то вже для тяжкої роботи наймав інших мельників, а сам тільки

міркою керував. Так значення слів розділились. Та люди ж пам'ятали, що раніше й він молов, тому називали його і мельником, і мірошником, і млинарем.

Слухаємо розповідь мірошника на фоні уривка із кінострічки "Казка старого мельника" (битва із нечестивцями)

Одного вечора, коли сонечко обрію торкнулося, а сутінки з тіні вечірньої виглянули, у глибині села щось гучно луснуло. Увечері в Арпенах луснула перетинка між світами. Рівновагу було порушено. Скінчився спокій у селі. *Через шпаринки полізла нечисть із потойбіччя важким смородом, липким слизом до нашого світу протекло.*

І врятувати світ людей зможе лише Лісова Князівна, але вона така вже старенька й немічна (уривок із кінокартини "Казка старого мельника" (Лісова Князівна), що зовсім не пам'ятає, як це зробити та й складники чар-зілля (цілющого напою) зовсім вилетіли з голови!

Якби ви зголосилися стати до неї на службу й виконати п'ять завдань, добрих справ, то допомогли б повернути втрачену молодість, а разом із нею і пам'ять.

– Вам доведеться, діти, пройти крізь великі випробування, одне з яких може виявитися не під силу, то ж долайте перешкоди знаннями, кмітливістю, хитрістю, *священною водою, часником і сріблом...*

Правила гри

- ✚ Відгадати колір конверта, у якому знаходиться завдання, а також слово-талісман, бо ж конвертів подібного кольору може бути декілька.
- ✚ Правильно виконати завдання й обміняти його на один з інгредієнтів чар-зілля.
- ✚ Зібрати необхідний набір трав/ягід, що й символізуватиме молодість Лісової Князівни, перемогу добра над злом, світла над темрявою.

Так ось...

Народознавча хвилинка. Традиційна українська колористика

Ще здавна колористика для українців відігравала надзвичайно важливу роль в їхньому житті та світогляді.

Колір посідав значне місце у формуванні системи народних уявлень, культури та в сприйнятті всього навколишнього світу, ототожнювався також із життєво значущими речами, подіями та загальним психологічним станом.

Окрім того, кольори й фарби в традиційно-побутовій культурі українців були важливими магічними засобами. Фарбуючи в певний колір необхідні предмети побуту, люди намагалися вплинути на невідкладні їм злі сили й привернути до себе добрі.

Відгадуємо колір. ... здавна асоціювався з мороком, смертю, злими й ворожими силами, вбираючи в себе інформацію та енергію. Та, попри всі негативні сторони, він є також символом землі, урочистості та багатства (чорний колір).

Відгадуємо слово-символ. Це міфологічні персони, котрим притаманна надлюдська магічна енергія, здатність перевтілюватися, від яких залежало життя наших предків (*духи*).

Завдання 1. Упишіть у "віконця" героїв "Чарівних істот українського міфу. Духів природи".

Б	Ш	М
О	Л	К
І	А	Б

Г	З	О	Г	З	У	С	П
---	---	---	---	---	---	---	---

Завдання 1. Упишіть у "віконця" героїв "Чарівних істот українського міфу. Духів природи".

У	И	Б
Н	Б	Ч
Є	Й	З

О	Г	З	У	С	П
---	---	---	---	---	---

Відповідь: Болібошка, Бузничий.

Про духів природи зачитуємо з книги Дари Корній "Чарівні істоти українського міфу. Духи природи".

Нагорода за добру справу. Діти отримують пакуночок із *листям ожини (чорний колір)*.

Відгадуємо колір. ... Найбільш уживаним в традиційній культурі українців ... колір. У народній уяві він виступає як символ краси, здоров'я, радості, добробуту, любові. (*червоний*).

Відгадуємо слово-символ. Вона барвисто лунала в колискових піснях нашого дитинства, нею розмовляли наші предки (*мова*).

Завдання 2. Розгадайте криптограму "Слова, що нас збагачують: колоритні рідковживані українські слова".

29	30	26	32	24	25	10	30	20	31
----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Криптограма	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Значення	Щ	Ш	Ч	Ц	Х	Ф	У	Т	С	Р	П

Криптограма	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Значення	О	Н	М	Л	К	Й	І	І	Н	З	Ж

Криптограма	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
Значення	Є	Д	Г	Г	В	Б	А	Ю	Я	Б	

Рис. 5. Кольоровані цифри

Завдання 2. Розгадайте криптограму "Слова, що нас збагачують: колоритні рідковживані українські слова".

28	20	8	10	24	29	24	13	33	16	31
----	----	---	----	----	----	----	----	----	----	----

Криптограма	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Значення	Щ	Ш	Ч	Ц	Х	Ф	У	Т	С	Р	П

Криптограма	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Значення	О	Н	М	Л	К	Й	І	І	Н	З	Ж

Криптограма	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
Значення	Є	Д	Г	Г	В	Б	А	Ю	Я	Б	

Рис. 5. Кольоровані цифри

Відповідь: баляндраси, витребеньки; прудконогий, бистрохідний.

Знайомство з книгами Тараса Берези. "Гарна мова – одним словом", "Скажи мені українською", "Немоскалька".

Нагорода за добру справу. Діти отримують пакуночок із *шипшиною (червоний колір)*.

Відгадуємо колір. ... колір є символ пробудження природи, вічної молодості, несе в собі задоволення та спокій, невичерпні надії на злагоду і мир (*зелений*).

Відгадуємо слово-символ.... – це символи-захисники народу, знаки віри в захист вищих сил.... були у кожній українській хаті, їх поважали, складали про них легенди. ... здаються простими речами, дрібничкою. Але це зовсім не так. Це талісмани – які цінуються поряд із душевними якостями такими як, добро, милосердя, любов. Наші предки вірили що у світі багато добрих та злих духів,

яких простій людині не видно. Тому і створювали, щоб захистити себе та свою родину (*оберіг*).

Символіка тварин та птахів

Тварини земноводного (нижнього) простору :

змія, черепаха, жаба, ящірка, миша, риби, щука, лосось, короп, рак;

тварини земного (середнього) простору:

лев, ведмідь, олень, кінь, вовк собака, корова, бик, тур, коза, кабан (вепр, свиня) заєць, куниця, кицька;

представники повітряного (верхнього) простору – птахи:

Жар-птиця, Алконост і Сирин, Гамаюн, Стратим-птиця – казкові птиці), орел, гриф, сокіл, ворон, лелека, соловей, сова, зозуля, ластівка, лебідь, півень (кур), сорока.

Завдання 3. Обереги українців. Тварини-обереги. Поєднайте картинки зі значенням символу одухотвореної природи.

Тварини в побуті та звичаях українців (за Галиною Лозко) (словник-мінімум)

?	Хранителька (Берегиня) підземного світу, древній символ родючості. Змій – символ Велеса як земноводної стихії, охоронець входу в підземне царство Вирію. Змія (гадюка, жіночий символ) і змій (чоловічий символ) в українській міфології нетотожні.
?	Жіночий символ підземного світу.
?	Символізує відступ, відсталість, певною мірою сліпоту, бо очі дивляться назад.
?	Символізує роздольне життя, веселощі, широкий простір.
?	У давнину баран (він же овен) – символ чоловічої першооснови, творчої енергії, родючості, оновлення, багатства, достоїнності, тому його зображенням прикрашали ножі, поясні бляхи, керамічний посуд.
?	Символ руху взагалі: як земного, так і небесного.
?	Символ родючості, достатку, благоденства.
?	Цар звірів, символ вищої Божественної сили, могутності, влади, величі, закону; як уособлення сонця і небесного вогню він виступає помічником Богів.
?	Віща птиця, присвячена Богині Весни Живі, символ людської долі.
?	Символізує щасливе родинне життя, ласку, любов і ніжність.
?	Божественний птах; символ вірності, любові до рідної землі.
?	Священний птах, покровитель сім'ї і рідного дому; приносить з Вирію дітей; вбивство цього птаха прирівнювалося до вбивства людини.
?	Символ співучості та красномовства; провісник Богині Весни.

Відповідь: 1-Змія (змій); 2-Жаба; 3-Рак; 4-Щука;
 1-Баран; 2-Кінь; 3-Корова; 4-Лев;
 1-Зозуля; 2-Ластівка; 3-Лебідь; 4-Лелека; 5-Соловей.

Знайомство з книгою Лозко Галини "Українське народознавство".

Нагорода за добру справу. Діти отримують пакуночок із *листя перцевої м'яти (зелений колір)*.

Відгадуємо колір. ... колір є символом тепла, радощів і поваги, легкий у сприйнятті. Це колір золота й стиглого колоса, через які він уособлює Сонячне світло (*жовтий*).

Відгадуємо слово-символ.... українці називають його "святим", "Божим даром", "батьком", "годувальником", "головою". Без ... в Україні не обходиться жодна важлива подія. В обрядах та звичаях ... символізує життя. Шана до ... закріпилася в народних звичаях українців (*хліб*).

Завдання 4. Відгадайте кросворд.
 Традиційне хлібовишкання українців.

...я...я

У кожному місті і селі
 Головний він на столі. (**Хліб**)

Як навколо об'їси -
 Серединки не проси.

Ми такі гостинці -
Дірка в серединці. (Бублики)

Що це за пан -
З тіста жупан,
Сир у жупані,
Сам у сметані. (Вареник)

Їх любить кожен,
На сонце схожі,
Смачнющі оці
Тоненькі... (Млинці)

Їх цінують за начинку.
В них ховають сир, родзинки,
Сливи, яблука і мак,
Різні овочі на смак.
Як же зветься цей дружок)
Відгадали? ... (Пиріжок)

З борошна, яйця й сметани
Тісто завела старанно
Й запросила друзів Натка
На смачні, пухкі ... (Оладки)

Що за хліб такий святковий
На рушник вмовстився новий? (Коровай)

Знайомство з книгою "Українські прислів'я та приказки".

Нагорода за добру справу. Діти отримують пакуночок *зі шматочками яблучка (жовтий колір)*.

Відгадуємо колір. ... колір символізує денне сонячне світло і наше земне життя в протиставленні до чорної ночі та підземного потойбічного світу. З ... кольором пов'язане все видиме, осяяне небесним світлом. У давнину – це колір Білобога, а також колір ангелів, святих і праведників... колір і небесне світло – поняття символічно однозначні, бо з ними пов'язані: сторона світу – Схід, пора року - весна, пора доби – ранок, а напрям руху -тільки вперед, бо попереду чекає світле і радісне, що нам приносить Сонце (*білий*).

Відгадуємо слово-символ.... Усе позитивне в житті людей, що відповідає їх інтересам, бажанням, мріям; благо; протилежне лиху, зло (*добро*).

**Завдання 5. Розгадайте анаграму
"Український мовленнєвий етикет".**

1.Котівсодирбод	1. _____
2.роїдоб дигони янд	2. _____
3.чірверибдо	3. _____
4.рогобод в'ядороз	4. _____
5.непа рободдюі	5. _____
6.ан есв редоб	6. _____
7.юажаб мав стящ і борад	7. _____

1. **Добри**досвіток! – котівсодирбод
2. **Доброї** години дня! – роїдоб дигони янд
3. **Добри**вечір! –чірверибдо
4. **Доброго** здоров'я! – рогобод в'ядороз
5. **Пане добродію!**– непа рободдюі
6. **На все добре!** – ан есв редоб
7. **Бажаю вам щастя і добра!** – юажаб мав стящ і борад

Нагорода за ДОБРУ справу. Діти отримують пакуночок із **пелюстками троянд білого кольору.**

Слово вчителя на фоні уривка із фільму "Казка старого мельника"(молода Лісова Князівна)

- Що ж врятувало від лихих істот? (*щире серце й чиста душа, наполегливість і витривалість, уміння долати перешкоди й боротися з труднощами*).

Сьогодні ми познайомилися із чарівними істотами **Дари Корній**, відновили в пам'яті соковиті українські слова (**Тарас Береза**), разом із **Галиною Лозко** вивчали символіку тварин-оберегів у побуті українців, зібрали в кросворд перлинки мудрості, розгадали мовні етикетні формули і...зібрали трави/ягоди для цілющого напою.

Лексична хвилинка від Ш. Чар-зілля

Чар-зілля – це словосполучення, яке має кілька значень, пов'язаних із магією та народною медициною. У народних віруваннях і казках, чар-зілля – це трави та квіти, що наділені надзвичайними властивостями, часто пов'язані з магією, зціленням або перетворенням.

 Чар-зілля. Ароматна суміш, яка складається з кірочок шипшини, листя ожини й перцевої м'яти, шматочків яблука, полуниці та пелюсток троянди.

Слово вчителя. *У світі завжди є добро і зло, як біле й чорне, тепле і холодне. І це треба розуміти та відчувати щастя від добра і загрозу від зла. Головне, щоб кожна людина зрозуміла всім єством, збагнула розумом і серцем, що у світ треба нести доброту, тепло, світло, щоб більше у ньому стало щастя і радості, і не можна нікому ніколи робити зла, щоб менше стало сліз, біди і горя* (Надія Красоткіна).

Список використаних джерел

- 1. Береза Тарас.** Гарна мова – одним словом: словник вишуканої української мови. – Львів: Априорі, 2019.-420 с.
- 2. Береза Тарас.** Немоскалька: словник. – Львів: Априорі, 2024. – 264 с.
- 3. Береза Тарас.** Скажи мені українською. – Львів: Априорі, 2019. – 45
- 4. Гавріш Олег.** Казки баби Гавришихи. – К.: Час майстрів, 2020. – 356 с.
- 5. Красоткіна Надія.** Сонце любові й доброти. Збірка поезії про любов доброту та щастя. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://krasotkina.com/>
- 6. Корній Дара.** Чарівні істоти українського міфу. Духи природи. – Харків: ТОВ "Видавництво "Віват", 2023. – 320 с.
- 7. Лозко Галина.** Українське народознавство. – Вид. 5-те, зі змін. та допов. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с.
- 8. Про Україну:** скарбниця українського народу. Символіка кольорів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://about-ukraine.com/simvolika-koloriv/>.
- 9. Українські прислів'я та приказки /** худож. О. Вакуленко.– Харків: Віват, 2017.– 251 с.: іл.– (Мініатюри).